

Nr 14

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser om kungörande av allmänna val, m. m.

I de likalydande till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 23 i första kammaren av herrar *Erik Svedberg* och *Danmans* och nr 64 i andra kammaren av herr *Ekström* i Iggesund *m. fl.* föreslås att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en utredning *dels* huruvida vallagarna i fortsättningen måste innehålla stadganden om att kungörande av allmänna val skall ske genom annonsering i ortstidningar *dels ock* huruvida de röstkort, som landets valnämnder brukar tillställa de röstberättigade före valet, skulle i förekommande fall kunna användas som ansökan om röstlängdsutdrag.

Beträffande motiveringen får utskottet, i den mån redogörelse icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

De av motionärerna väckta frågorna om kungörandet av allmänna val i ortstidningarna och formen för erhållande av röstlängdsutdrag behandlas i fortsättningen var för sig.

I. Kungörandet av allmänna val i ortstidningar

Gällande bestämmelser. I fråga om andrakammarval stadgas i § 56 punkt 5 lagen om val till riksdagen att Konungens befallningshavande omedelbart efter de officiella valförberedelserna skall utfärda kungörelse om valet, uppdragande antalet av dem, som skall väljas inom varje valkrets, dag och tider för valet, valstället inom varje valdistrikt, anmälda kandidatlistor samt erinran om rätt för väljare att i vissa fall utöva rösträtt inom riket å postanstalt och utom riket å svensk beskickning eller svenskt konsulat. Kungörelsen skall uppläsas i kyrkorna och därjämte införas i ortstidningar.

Vad därefter angår de kommunala valen återfinnes bestämmelserna om vals kungörande i 20 § kommunala vallagen. När val av landstingsmän, kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall äga rum, åligger det enligt 1 mom. av nämnda lagrum länsstyrelsen att utfärda kungörelse därom. Kungörelsen skall anslås på kommunernas anslagstavlor och införas i ortstidningar. I 2 mom. av lagrummet föreskrives att om val av municipalfullmäktige skall i den beträffande fullmäktigsammanträde föreskrivna ordningen kungörelse utfärdas av valnämndens ordförande. Enligt 3 mom. skall

om val av kyrkofullmäktige kungörelse utfärdas i den för kyrkostämman föreskrivna ordningen, i stad av magistraten samt på landet av valnämndens ordförande.

För samtliga nu nämnda kommunala val föreskrives att kungörelse skall utfärdas sist nittonde dagen före valdagen samt att kungörelse skall upptaga antalet av dem, som skall väljas inom varje valkrets, dag och tider för valet, valstället för varje valdistrikt samt erinran om rätt för väljare att i vissa fall utöva rösträtt inom riket å postanstalt och utom riket å svensk beskickning eller svenskt konsulat.

För Stockholms vidkommande gäller enligt 20 § 4 mom. kommunala vallagen vad särskilt är stadgat om kungörande av val av stadsfullmäktige och kyrkofullmäktige. I kommunallagen för Stockholm föreskrives sålunda i 10 § att kungörelse om val av stadsfullmäktige skall utfärdas av valnämnden. Lagen om församlingsstyrelse i Stockholm innehåller i 11 § ett stadgande att kungörelse om val av kyrkofullmäktige skall offentligen anslås inom valnämndens lokaler och införas i den tidning, däri överståthållarämbetets kungörelser vanligen intages.

Kostnader för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, skall enligt 59 § kommunala vallagen gäldas vid val av kyrkofullmäktige av församlingen och i övriga fall av kommunen. Kungörelse, som utfärdas av länsstyrelsen, bekostas av staten.

Historik. Den nuvarande lagen om val till riksdagen, vilken är given den 26 november 1920, ersatte en äldre motsvarande lag av den 26 maj 1909. Denna sistnämnda lag innehöll enahanda bestämmelse att kungörelse om andra-kammarval skulle — förutom uppläsa i kyrkorna — införas i ortstidningarna. I förarbetena till 1909 års lag synes icke någon särskild motivering givits till bestämmelsen i fråga. Ej heller synes densamma ha blivit föremål för något uttalande vare sig i samband med införandet av den nu gällande lagen om val till riksdagen eller i något senare sammanhang.

Vad därefter angår de kommunala valen skulle enligt den ursprungliga lydelsen av den kommunala vallagen den 6 juni 1930 kommunalfullmäktigeval och stadsfullmäktigeval kungöras i den för kommunalstämma respektive allmän rådstuga föreskrivna ordningen. Detta innebar att kungörelsen skulle tillkännagivas i landsförsamlingens kyrka, respektive i stadens kyrka eller kyrkor samt anslås på den eller de platser inom kommunen eller staden, som bestämts för ändamålet. Tillkännagivandet av tid och ställe för valen skulle därjämte införas i ortstidning, om icke annat enligt den kommunala representationens beslut gällde för kungörande av kommunalstämma eller allmän rådstuga. Såvitt synes sammanhängde den föreskrivna ordningen med att kommunalfullmäktigeval och stadsfullmäktigeval enligt 1862 års förordningar om kommunalstyrelse ägde rum på kommunalstämma respektive vid allmän rådstuga. Vid införandet av 1930 års kommunallagar bröts dock sambandet mellan kommunalstämma respektive allmän rådstuga samt val av representation och i stället infördes bestämmelser om särskild val-

förrättning, vilken skulle äga rum under viss tidsperiod. År 1942 bestämdes slutligen dagen för de allmänna kommunala valen på sätt nu gäller. I samband med dessa lagändringar omreglerades icke ordningen för kungörandet av de kommunala valen.

I motioner vid 1951 års riksdag (I: 240 av herr Cassel och II: 317 av herr Håstad) hemställdes om förslag till sådan ändring av den kommunala vallagen att länsstyrelsen finge uppdrag att kungöra jämväl val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige samtidigt med kungörandet av val av landstingsmän. I sitt utlåtande över motionerna (nr 12/1951) uttalade konstitutionsutskottet att genom det kungörande i lokaltidningar eller på annat sätt, varom valnämnderna och magistraterna regelmässigt föranstaltade, nåddes stora grupper väljare, vilka icke skulle erhålla underrättelse om fullmäktigevalen, därest meddelande därom intoges endast i de av länsstyrelserna utfärdade kungörelserna, som av ekonomiska eller andra skäl ofta infördes i endast ett begränsat antal tidningar. Med den av motionärerna föreslagna ordningen skulle enligt utskottet kungörandet av fullmäktigevalen komma att bli mindre effektivt än dittills varit fallet. Utskottet ansåg sig därför icke kunna tillstyrka motionerna. Åtta ledamöter av utskottet avgav reservation, vari de förklarade sig vilja bifalla motionerna.

I riksdagen godkändes utskottets förslag av andra kammaren, varemot första kammaren biföll reservationen.

Vid 1952 års riksdag väcktes motioner (I: 244 av herr Cassel och II: 321 av fröken Wetterström) med samma hemställan som i de vid föregående års riksdag väckta motionerna. Konstitutionsutskottet förklarade i sitt utlåtande (nr 7/1952) att utskottet vid förnyat övervägande av förevarande fråga icke längre velat avstyrka ett enhetligt kungörande genom länsstyrelsens försorg av landstingsmannavalen och de primärkommunala valen, då vissa fördelar otvivelaktigt stod att vinna genom en dylik anordning. Emellertid fann sig utskottet böra understryka nödvändigheten av att de av länsstyrelserna utfärdade valkungörelserna gavs en så överskådlig utformning och infördes i så många och allmänt spridda tidningar, att varje risk kunde anses utesluten för att allmänhetens kännedom om valen försämrades.

I enlighet med konstitutionsutskottets hemställan anhöll riksdagen i skrivelse att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av kommunala vallagen att länsstyrelsen finge i uppdrag att kungöra jämväl val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige samtidigt med kungörandet av val av landstingsmän.

I proposition nr 210 till 1953 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till ny kommunallag, vilket innebar bland annat att kommunalstämman och allmänna rådstugan avskaffades. Propositionen innehöll därjämte förslag till vissa ändringar i kommunala vallagen. I enlighet med riksdagens hemställan föreslogs sålunda att på länsstyrelsen skulle ankomma att kungöra — förutom val av landstingsmän — val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige. I denna del av förslaget uttalade departementschefen bland annat, att det dittillsvarande systemet erbjudit en viss fördel därutinnan att valnäm-

dernas kungörelser införts i flera lokaltidningar än länsstyrelsernas. Då departementschefen förordade den berörda lagändringen förklarade han sig därför förutsätta att de gemensamma kungörelserna infördes i ortstidningarna i den utsträckning, att allmänhetens möjligheter att få kännedom om valen icke kunde anses bli försämrade. Utöver den nu angivna föreslagna ändringen i kommunala vallagen innehöll propositionen bland annat förslag om att bestämmelserna i nämnda lag om tillkännagivande i kyrkan skulle ersättas med föreskrift att kungörelsen skulle anslås på kommunernas anslags-tavlor.

De i propositionen föreslagna ändringarna i kommunala vallagen antogs av riksdagen och därigenom kom bestämmelserna om kungörande av kommunala val att erhålla sitt nuvarande innehåll.

Motionerna. De i ortstidningarna införda valkungörelserna läses enligt motionärernas uppfattning endast av ett fåtal väljare. Kostnaderna för denna annonsering synes motionärerna även vara betydande. Enligt vad motionärerna inhämtat uppgick sålunda dessa kostnader för Gävleborgs län vid riksdagsmannavalet i juni 1958 till 13 290 kronor och vid kommunalvalet i september samma år till 10 090 kronor. För hela landet torde utgiften, enligt motionärernas beräkning, ha uppgått till ett belopp icke understigande en halv miljon kronor. Med nuvarande kommunikationsmedel, bl. a. radio och television, vilka ägnar stor uppmärksamhet åt valen, torde enligt motionärerna ingen undgå att få underrättelse om desamma. Den ytterligare service, som kommunerna åtagit sig genom att distribuera röstkort till de röstberättigade, finner motionärerna även kunna göras obligatorisk. Motionärerna anser det därför böra övervägas, huruvida vallagarna i fortsättningen måste innehålla stadganden om valkungörelsens införande i ortstidningar, och hemställer om utredning härom.

Utskottet. Såsom framgår av det föregående synes någon erinran tidigare icke ha gjorts mot lämpligheten av de bestämmelser, som föreskriver valkungörelsens införande i ortstidningar. Tvärtom har i samband med de i kommunala vallagen år 1953 vidtagna ändringarna från såväl vederbörande departementschef som konstitutionsutskottet uttalats att det vore av vikt att de av länsstyrelserna utfärdade valkungörelserna infördes i så många och allmänt spridda tidningar att varje risk kunde anses utesluten för att allmänhetens kännedom om valen försämrades. Visserligen kan kostnaderna för valkungörelsens införande i ortstidningar i och för sig måhända synas betydande. Sålunda uppgick, enligt vad utskottet inhämtat, nämnda kostnader vid septembervalen 1958 för Stockholms stads vidkommande till cirka 50 000 kronor och för Stockholms läns vidkommande till cirka 30 000 kronor. I betraktande härav förefaller den av motionärerna uppskattade sammanlagda kostnaden i nu nämnt hänseende för hela landet vid ett dylikt större val, en halv miljon kronor, sannolik. Men storleken av kostnaderna för denna annonsering kan enligt utskottets uppfattning under alla omstän-

digheter icke föranleda att densamma slopas eller i något avseende begränsas. Från såväl rättssäkerhetens som effektivitetens synvinkel måste nämligen särskilda krav ställas på formen för allmänhetens underrättande om val. Dessa krav måste anses väl uppfyllda då det gäller kungörande i ortstidningar. Utskottet finner det icke möjligt att ersätta denna form för underrättelse genom — såsom motionärerna antytt — kungörande i radio och television eller utdelning av röstkort. Särskilt med hänsyn till de många uppgifter, som varje valkungörelse måste innehålla, bland annat uppgifter om de för varje valdistrikt bestämda vallokalerna och valtiderna, synes ett kungörande i radio och television utan samband med annonsering i ortspres- sen kunna skapa förväxlingar och missuppfattningar hos väljarkåren. Det torde kunna befaras att genom en dylik ordning allmänhetens kännedom om kungörelsernas innehåll kommer att avsevärt försämrats. Vidare må anmärkas att, ehuru de röstberättigade för närvarande i ett betydande antal kommuner tillställas röstkort, i vilka upplysningar lämnas om valet i fråga, utsändandet av sådana röstkort icke är obligatoriskt. Även om så skulle bli fallet torde några tillfredsställande garantier icke finnas för att envar röstberättigad verkligen erhåller för honom avsett kort. Någon lättillgänglig möjlighet att åstadkomma bevis om röstkortens expediering och mottagande torde över huvud taget ej heller finnas.

På grund av det anförda finner utskottet sig böra avstyrka motionerna i denna del.

II. Formen för erhållande av röstlängdsutdrag

Gällande bestämmelser. I fråga om andrakammarval stadgas i 70 § 1 mom. lagen om val till riksdagen, att den som på grund av vistelse å annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, må å valdagen avlämna valse- del, avseende valet i valkretsen dit nämnda distrikt hör, å fast postanstalt. Den som vårdas å sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finnes inrättad, må å valdagen där avlämna valse- del, som nyss sagts, ändock att sjukvårdsanstalten är belägen å den ort, där han är i röstlängden uppförd. Vidare föreskrives i 70 § 2 mom. samma lag, att om med skäl kan antagas, att röstberättigad å valdagen kommer att vistas utom riket eller att röstbe- rättigad, vilken utövar militärtjänst eller tillhör besättning eller annan per- sonal å fartyg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järn- vägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket, till följd av tjänstens ut- övning icke kan utöva sin rösträtt å valdagen, sådan röstberättigad må före valdagen avlämna valse- del, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å fast postanstalt inom riket. I 3 mom. av samma lag- rum föreskrives slutligen, att vistas röstberättigad utom riket och kan med skäl antagas, att han till följd härav eller till följd av tjänsteutövning som i 2 mom. sägs icke kan utöva sin rösträtt å valdagen inom riket, äger han

avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer.

Enligt 71 § 1 mom. berörda lag skall väljare, som avlämnar valsedel enligt 70 §, innehava för sådant ändamål utfärdat utdrag ur röstlängden i det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad vid valet, dagen för valet samt den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets väljaren tillhör. Röstlängdsutdrag tecknas å särskilt valkuvert.

Den som vill erhålla röstlängdsutdrag rörande sin rösträtt skall därom aningen personligen göra framställning hos den som äger utfärda utdraget eller ock till denne låta inlämna eller med posten insända egenhändigt undertecknad, av minst en person bevittnad ansökan. Ansökan må ock insändas till kommunalnämndens ordförande eller magistraten i den ort, där sökanden är uppförd i röstlängd, och skall i sådant fall ordföranden eller magistraten ofördröjligen överlämna ansökningen till den som har att utfärda utdraget. I ansökan bör uppgivas den sökandes fullständiga namn, födelseår och hemvist inom nämnda ort. Där så begäres, skall utdrag med posten översändas till sökanden. Möter, då ansökan inkommit med posten, hinder för utfärdande av begärt utdrag, skall meddelande härom med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till sökanden.

I fråga om kommunalval har bestämmelser motsvarande de ovan återgivna upptagits i 35 och 36 §§ kommunala vallagen.

Frågans tidigare behandling. De i huvudsak nu gällande reglerna om rätt för väljare att i vissa fall avlämna valsedel å postanstalt, beskickning eller konsulat, varvid väljaren skall förete s. k. röstlängdsutdrag, utvisande att han är röstberättigad vid valet i fråga, infördes beträffande kommunala valen 1942 och beträffande andrakammarvalen 1944. För andrakammarvalens vidkommande hade tidigare genom en lag den 12 februari 1937 funnits möjlighet för den, som på grund av vistelse å annan ort var förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen i det valdistrikt han tillhörde, att avlämna sin valsedel vid valförrättning i annat valdistrikt och vidare möjlighet för vissa andra väljare att före valdagen avlämna valsedel till särskilda röstmottagare. Även i 1937 års lag hade föreskrivits att den som ville rösta på något av nämnda sätt skulle förete röstlängdsutdrag.

I samband med införandet av de nuvarande reglerna hemställdes i motioner — vid 1942 års riksdag i motionerna I: 203 och II: 271 och vid 1944 års riksdag i motionen II: 100 — att kravet på företeende av röstlängdsutdrag borde bortfalla enär detta vore förenat med stort besvär för väljarna. Motionerna föranledde icke någon ändring av reglerna i angivet hänseende men med anledning av den nyssnämnda vid 1944 års riksdag väckta motionen anhöll riksdagen på konstitutionsutskottets hemställan (utl. nr 2/1944) i skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning och förslag i frågan angående underlättande för de röstberättigade att delta i allmänna val.

Då chefen för justitiedepartementet den 14 april 1944 hemställde om Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla sakkunniga att inom departementet biträda med verkställande av den av riksdagen begärda utredningen anförde denne, bland annat, att det borde undersökas huruvida det vore möjligt att utan eftergivande av valsäkerheten införa lättnader i kravet på företeende av röstlängdsutdrag vid röstning å postanstalt eller förenkla det för anskaffande av röstlängdsutdrag föreskrivna förfarandet.

De sakkunniga som tillkallades för att verkställa utredningen — 1944 års vallagssakkunniga — avgav den 22 december 1945 ett betänkande angående underlättande av deltagandet i allmänna val (SOU 1945: 64). I betänkandet uttalade de sakkunniga till en början såsom sin uppfattning att den gällande metoden med företeende av röstlängdsutdrag vid röstning å postanstalt, beskickning och konsulat icke kunde ersättas med ett system, där väljaren endast skulle ha att till röstmottagaren lämna vissa uppgifter utan att därvid förete särskild handling. De sakkunniga förklarade sig ha undersökt huruvida röstlängdsutdraget skulle kunna ersättas med de s. k. medborgarkort, som föreslagits av folkbokföringskommittén i dess betänkande med förslag till omorganisation av folkbokföringen (SOU 1944: 52). Emellertid stannade de sakkunniga vid att förorda att kravet på företeende av röstlängdsutdrag tills vidare bibehölls och att frågan om dess avskaffande upptogs till avgörande först sedan beslut fattats om att medborgarkort skulle utfärdas och dettas innehåll blivit närmare fastställt.

Frågan om utfärdandet av dylika medborgarkort, varom bestämmelser meddelades i den av Kungl. Maj:t den 28 juni 1946 givna folkbokföringsförordningen, har dock genom kungörelsen den 30 maj 1952 (nr 342) ställts på framtiden.

I det delbetänkande, som den med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillsatta utredningen, benämnd 1955 års valutredning, avgav den 12 december 1955, uppehöll sig utredningen vid den tidigare framförda tanken att ersätta röstlängdsutdragen med annan legitimationshandling, vilken icke behövde för ändamålet särskilt anskaffas men som ändock vore av den beskaffenhet att dess användande i det väsentliga medförde samma fördelar som utdraget. Utredningen uttalade därvid såsom sin uppfattning att den omständigheten att frågan om medborgarkortens införande alltjämt vore öppen icke borde ugöra hinder för partiella reformer beträffande röstlängdsutdragen. I fortsättningen anförde utredningen:

Frågan om röstlängdsutdragens avskaffande behöver dock icke nödvändigtvis vara beroende av om medborgarkorten komma att stå till buds som lämpliga ersättare för dessa utdrag. Härvid må erinras om de röstkort, som numera inom åtskilliga orter före ett val utsändas av magistraten eller valnämnden till samtliga röstberättigade. Dessa röstkort upplaga nu endast de uppgifter, som äro av betydelse för röstningen vid valförrättningen inom det egna valdistriktet, men det synes icke uteslutet, att röstkortet skulle kunna givas en sådan utformning, att de jämväl skulle kunna ersätta röstlängdsutdragen vid röstning utom valdistriktet. Emellertid måste i detta sammanhang beaktas, att utsändandet av röstkort icke är obligatoriskt samt att svä-

righeter torde möta att — utan att det egentliga syftet med röstkorten efter-sättes — reglera kortens utsändande på sådant sätt, att de erbjuda samma garanti som röstlängdsutdraget för att den person, som avlämnar valsedeln, är den han uppger sig vara. Det torde i detta avseende vara tillräckligt att erinra om att rekvisition av röstlängdsutdrag skall, om den ej sker person-ligen hos den som äger utfärda utdraget, ske genom egenhändigt underteck-nad, av minst en person bevittnad ansökan, medan röstkorten utan någon som helst rekvisition utsändas med posten som öppna försändelser under den röstberättigades senast kända adress.

Om röstkorten skola kunna få någon betydelse som ersättare för röst-längsutdragen måste frågan om deras utformning och utsändande bliva föremål för närmare utredning.

Utskottet. Enligt vad utskottet inhämtat från 1955 års valutredning under-sökes för närvarande inom utredningen frågan huruvida röstkorten helt eller delvis skall kunna ersätta röstlängdsutdragen. Utskottet saknar vid an-givna förhållande anledning tillstyrka en utredning i motionernas syfte i denna del.

På grund av det anförda får utskottet alltså hemställa,

att förevarande motioner I: 23 och II: 64 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 mars 1959

På konstitutionsutskottets vägnar

BENGT ELMGREN

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Elmgren, Damström, Ollén, Torsten An-deresson, Olsén, Sveningsson, Lundström, Erik Olsson, Nils-Eric Gustafsson och Aspling; samt

från a n d r a kammaren: herrar Pettersson i Norregård, Norén, Spång-berg, Magnusson i Tumhult, Jonsson i Haverö, Bark, Hammar, Andersson i Linköping, Svenungsson* och Hamrin*.

* Ej närvarande vid justeringen.